

سوال

سوره فاتحه کی نازل شده است؟ آیا پس از فرض نماز بر مردم نازل شده یا قبل از آن؟ فقط همین را می‌خواهم بدانم.

پاسخ مفصل

الحمدلله.

اولاً:

سوره فاتحه بنا بر سخن اکثر علما، سوره‌ای است مکی. علما برای مکی بودن این سوره به اموری استدلال می‌کنند از جمله:

۱- ادله صحیح مبنی بر این قول به کثرت وارد شده است، از جمله این سخن الله متعال که می‌فرماید:

وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ [حجر: ۸۷]

(به راستی به تو سبع المثنای و قرآن بزرگ را عطا کردیم).

این آیه در سوره حجر است که به اتفاق یک سوره مکی است و پیامبر - صلی الله علیه وسلم - این «سبع المثنای» را سوره فاتحه تفسیر کرده است، بنابراین سوره فاتحه باید در مکه نازل شده باشد.

۲- نماز در مکه فرض شده و نماز بدون سوره فاتحه درست نیست. بلکه حتی برخی از علما بر این باورند که سوره فاتحه اولین سوره‌ای است که نازل شده اما این قول ضعیف است.

ابن تیمیه - رحمه الله - می‌گوید: «فاتحه الكتاب بدون شک در مکه نازل شده است... و سخن کسانی که گفته‌اند این سوره در مدینه نازل شده بدون شک خطاست» (مجموع الفتاوی: ۱۷ / ۱۹۰ - ۱۹۱).

گروهی از محققان مانند ابن تیمیه و ابن کثیر و ابن حجر و بیضاوی و کواشی و دیگران، مکی بودن سوره فاتحه را ترجیح داده‌اند.

نگاه: «المکی والمدنی» عبدالرزاق حسین (۱/ ۴۴۶ - ۴۶۸).

ثانیا:

قرطبی در «الجامع لأحكام القرآن» (۱/ ۱۱۵) می‌گوید: «اختلافی در این نیست که فرض شدن نماز در مکه بوده است و هرگز محفوظ نیست که در اسلام نمازی بدون **الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ** بوده است. سخن رسول الله - صلی الله علیه وسلم - که می‌فرماید: «بدون فاتحه الكتاب، نمازی نیست» دال بر این قول است و این خبری است دال بر حکم (یعنی حکم نماز بدون فاتحه را بیان می‌کند) نه بر ابتداء، والله اعلم».

والله اعلم.